

Donald J. Hall (1903-1984) a fost absolvent al prestigioaselor școli Shrewsbury și Corpus Christi, Cambridge. Și-a început viața profesională ca stagiar la o firmă de consultanță juridică. În perioada celui de-al Doilea Război Mondial a fost secretar în cadrul Ambasadei Regatului Unit la Washington.

Operele sale publicate cuprind cărți de călătorie, poezii și romane (între care *The Crowd is Silent*, 1961, cu acțiunea petrecută în România celui de-al Doilea Război Mondial; titlul reprezintă o trimitere la ultima indicație din drama *Boris Godunov* de A.S. Pușkin – „Norodul rămâne tăcut”, în românește de Victor Eftimiu, Ed. Cartea Rusă, 1953). De asemenea, în 1965 a publicat lucrarea memorialistică *The Ring of Words. The Life of a Writer (Inelul cuvintelor. Viața unui scriitor)*, în care evocă inclusiv perioada petrecută în România.

Brazda românească, apărută în 1933, reprezintă cea de-a doua carte de călătorie a lui Donald Hall. Această evocare în principal a vieții rurale din România interbelică, surprinde un mod de a trăi neschimbat de secole, care a supraviețuit în bună măsură, după cum nu puțini au constatat, până în zilele noastre.

Donald Hall

Brazda românească

Traducere de Andi Săsâiac

Editura C.H. Beck
București 2026

Cuprins

De la vis la realitate.....	IX
Doi călători englezi, Hall și Sitwell, despre România de azi	XI
Nota traducătorului	XVII
Capitolul I. Marele râu	1
Capitolul II. Pe poartă.....	10
Capitolul III. Nașterea de pe câmp.....	18
Capitolul IV. Moartea lui Adonis	26
Capitolul V. La vânătoare de pește	31
Capitolul VI. Nunta lui Ilie cu Ilinca	36
Capitolul VII. La despănușat porumbul	48
Capitolul VIII. Omul care respira vise.....	54
Capitolul IX. Ospățul mortului	70
Capitolul X. Smaranda, călugărița din Văleni.....	79
Capitolul XI. Vechea capitală	86
Capitolul XII. Foame și sfîntenie	96
Capitolul XIII. Sibiu	106
Capitolul XIV. Imigranții.....	117
Capitolul XV. Marte, stea haină.....	130
Capitolul XVI. Aurul care nu îi îmbogățește pe oameni	138
Capitolul XVII. Preotul epicureic	153
Capitolul XVIII. Bocet pentru Crainic.....	166

Capitolul XIX. „Să fi avut noi cazmale...”	169
Capitolul XX. Călătoria spre răsărit.....	177
Capitolul XXI. Încă un râu de traversat	186
Capitolul XXII. Noaptea deasupra Rusiei.....	195
Epilog.....	203

De la vis la realitate

Nu am sperat să apuc vremea în care să pot contribui la un act de dreptate pentru tatăl meu, Nicolae I. Popa, cel care, în 1932, îl însoțește pe scriitorul englez Donald Hall în colindările lui prin țară, aducându-l din comuna Șuici, Argeș, până la Sibiu și la Săliște. Donald Hall l-a cunoscut pe tatăl meu în Șuici, unde se stabilește pentru o documentare, având de gând să publice o carte. Făcuse acest lucru cu un an înainte, când a publicat cartea *Nisipuri fermecate*, în urma unui sejur la New Mexico. Fire deschisă și comunicativă, Hall stabilește cu ușurință relații apropiate cu țăranii din zonele Argeșului, Oltului, Topologului, Sibiului, apreciind resursele sufletești ale acestora, rămânând impresionat de prietenia, bunătatea, sociabilitatea, luminozitatea și bună voia oamenilor legați de pământ.

Inițial, în anii 1950-1955, tatăl meu îmi răspundea la întrebări legate de scriitorul englez și de excursia lor pe Valea Oltului până la Sibiu. Apoi nu a mai dorit să abordăm subiectul și, mai mult, m-a rugat să adun toate plicurile cu corespondența cu Hall din perioada 1933-1938 (scrisori, felicitări de sărbători, fotografii) și să le păstrez într-un loc anume. Situația țării era într-o continuă frământare. Personal, clasele I și a II-a le-am urmat la Călimănești, având pe perețele din clasă tablourile regale. Apoi, familia s-a mutat cu serviciul în Râmnicu Vâlcea. Schimbările importante din tablourile de pe pereții școlii de acolo m-au derutat total, deși eram abia în clasa a III-a. Păstrez în colecția mea de documente un număr din influentul cotidian *Timpul* (14 octombrie 1946), în care Petru Comarnescu publică, chiar pe prima pagină, un savuros articol intitulat *Lița Paraschiva Popa*, bunica mea din Săliștea Sibiului, în care importantul om de cultură reda câteva idei din articolul publicat de dânsul în Revista Fundațiilor Regale nr. 10/1938. Pe Paraschiva, cea pe care a cunoscut-o Hall și a făcut parte din persoanele evocate în *Brazda românească*, Petru Comarnescu o caracteriza ca fiind o ardeleancă energică și excepțional de inteligentă.

Capitolul I Marele râu

M-am tot rostogolit prin Belgia și apoi prin Elveția, însă nu aveam niciunul dintre acele gânduri entuziasmante care ar fi trebuit să mă însoțească. Fusesem obosit încă de la început, iar locurile de la clasa a treia din vagonul de tip salon erau incomode. Când încercam să dorm, oamenii intrau și mă călcau pe picioare.

Abia când trenul intrase în Austria și mângălea linia Wallam See,¹ s-a întâmplat un lucru care m-a mișcat din letargia inconfortabilă în care mă aflam, determinându-mă să uit că oasele îmi pătrundeau prin pantaloni.

Contemplasem, pe jumătate conștient, la două piscuri subțiri, cenușii, care se ridicau din partea îndepărtată a lacului limpede ca smaraldul. Fusesse deosebit de cald, iar rocile cenușii și cerul albastru au împrumutat câte puțin fiecare din culoarea celuilalt, abia mai arătând ca părți ale lacului și ale munților joși, aflați într-un contrast puternic. Deodată, de nicăieri, ca și cum o bucată din cer a căpătat formă în mod miraculos, un tub argintiu s-a agățat de piscuri și a alunecat, precum mercurul turnat, de-a curmezișul lacului albastru.

Pentru moment, nu era decât trenul murdar care hodorogea printr-una dintre cele mai frumoase văi ale Europei, dar în următoarea clipă apare un zeppelin Graf, acest mesager al Olimpului. Era cu atât mai straniu, cu cât nici nu îl puteam auzi, având în vedere că mă aflam în trenul huruitor. Apoi, șinele au șerpuit și mesagerul a dispărut, la fel de tăcut cum venise, lăsând în urmă doar cerul albastru, piscurile cenușii și apa verde.

M-a făcut însă să uit de scaunul meu tare și să mă gândesc din nou la locul unde aveam să merg. Nu știam nimic despre Europa de est, deoarece nu călătorisem mai departe de Budapesta. Mai întâi, urma să merg în România. Asta era sigur. Primisem o scrisoare în

¹ Probabil Lacul Wallersee, la nord-est de Salzburg, *n.trad.*

care îmi era prezentat un om care m-ar fi putut orienta să găsesc ceea ce voiam. Acesta putea fi doar începutul, nu aveam de unde să știu. În orice caz, auzisem atât de multe povești fantastice despre greutățile cu care urma să mă confrunt în acea țară pe care occidentalii o considerau semicivilizată, încât aveam mici speranțe că ceea ce aș fi vrut să fac în acel colț al lumii putea fi realizat.

Era seara târziu când am ajuns în Viena și m-am îndreptat direct către nava care urma să mă transporte pe Dunăre. Era aproape pustiu, căci cei mai mulți dintre pasageri urneau să se îmbarce a doua zi, dimineața devreme; nimeni nu încărcă sau descărca navele în acel moment, astfel încât să trezească cheiul adormit. Pentru o vreme m-am tot plimbat pe puntea superioară pentru a mă mai dezmoți. Apoi am găsit un colț întunecat, m-am învelit în pardesiu și m-am întins pe un loc de lângă balustrada aflată pe partea dinspre râu a bărcii acostate. Acolo era răcoare, după trenul înăbușitor. Râul făcea ca aerul să fie adormitor. Sunetele nopții erau liniștitoare, se mai auzeau doar plescăitul curenților care se răsuceau cu iuțeală, lovind ambarcațiunea, câte un strigăt răzleț al cărui ecou lung plutea deasupra apei până ce era înghițit de întuneric, precum și subtonul intermitent al orașului.

Am fost trezit de soare și de zgomotul făcut de pasagerii care începeau să sosească. Înspre malul îndepărtat, apa era plină de oameni care se scăldau, intrau și ieșeau din râu. Până la urmă, nava a întors și a plecat.

Toată ziua am coborât de-a lungul râului. La început, eram neliniștit. Mă gândeam cum voi reuși, după două zile petrecute în tren, să suport lipsa de activitate încă trei zile pe vapor. Treptat, însă, am devenit fascinat de puterea inerentă a râului; gândul că o asemenea imensitate se putea mișca atât de iute era înfricoșător. Părea că nu mai exista nimic altceva în afară de râu. Ce-i drept, ne mai opream timp de câteva minute în orașele mari. S-a întâmplat să ne oprim în Bratislava, capitala Slovaciei, cu al său castel ruinat ce trona pe un deal, și cu alte dealuri mai mici acoperite cu vii. Am poposit și în Esztergom, cu a sa catedrală, de asemenea pe un delușor. Pentru râu, însă, acestea erau neînsemnate. Era ca și cum orașele aveau nevoie de acele dealuri pentru a-și striga existența. Lăsate în urmă, se scufundau până ce nu rămânea decât râul, cu

maluri joase de prundiș și păduri dese de eucalipt din loc în loc. În spatele acestor păduri se aflau câmpii vaste, țări și oameni importanți, cu toate că îmi părea greu de imaginat. Din când în când, prin gurile de vărsare largi și puțin adânci, unele pâraie se vărsau în cursul principal, formând diguri în spatele cărora se acumulau bălți unde oameni ai râului, bronzăți și nuzi, se scăldau sau pregăteau năvoade. În rest, nu mai erau decât nenumăratele păsări de apă.

Pe navă, însă, bărbaii nu erau nici supli, nici bronzăți, iar femeile erau foarte grase. Așadar, cum stăteam pe puntea toridă și mă gândeam la obiectivul meu, am stabilit în mod arogant și arbitrar, nefiind nimeni acolo să mă contrazică, faptul că, prin cultură, ne-am pierdut întreaga conștiință a minții și a trupului; în schimb, ne-am ăles cu stomacuri mari și cu minți supraîncărcate cu informații, dintre care nouăzeci la sută sunt inutile. Câțiva călători au debarcat la Nagymaros, apoi ne-am continuat deplasarea.

Pe malul opus se afla Visegrad, ruinele unui castel unde, în secolul al cincisprezecelea, locuiau regii Ungariei, castel distrus de turci în secolul al șaptesprezecelea; acum nu mai este decât un stâlp indicator pe râul sângeri. Denumirile orașelor și satelor erau pentru mine simple denumiri, etichete puse unor locuri unde oamenii, de-a lungul secolelor, au îndrăznit să folosească pământul, acest zeu mare și nestăpănit, să lupte pentru el, să îl stropească cu sânge, să planteze în el flori pentru a-l liniști, rămânându-i, până la urmă, robi – cu toții în afară de pescari, oamenii râului.

Când s-a lăsat seara și s-a mai răcorit, am văzut că liniile pădurilor de eucalipt erau întrerupte neuniform de câmpuri, astfel că nu îți dădeai seama unde începeau câmpurile și unde se terminau pădurile. Vitele stăteau în grămezi inerte, bălăcindu-se și răcorindu-se după digurile de prundiș. Odată cu apusul soarelui, aerul a devenit mai limpede și am putut vedea și mai multă culoare. Înainte era un sut gri-porumbel în fața dealurilor bine împădurite, de culoarea sulvicii. Rațe negre și bej pluteau după un tipar amestecat pe apa netulburată; unele zburau pe deasupra capului cu mișcări largi și rapide. Gâștele albe stăteau grupate pe țărmul de sub falezele joase, cenușii, ornate cu ciucuri de porumb.

La o cotitură, am privit iarăși înapoi și am văzut un bulgăre portocaliu mai jos de plopii negri, proiectat pe relieful straniu al unui

grui grotesc, solitar, aflat în calea ce dădea spre o plajă argintie. Mai apoi, norii luminoși și-au pierdut culoarea oglindită: cerul, pământul și râul erau întrepătrunse. Credeam că momentul magic al ultimei culori trecuse și că era noapte. Apoi, a apărut minunea câmpiilor. Pe neașteptate, s-a întors culoarea, nu și lumina. Râul devenise precum aurul alb, iar de la apus țâșneau săgeți trandafirii care săltau pe cerul palid și dispăreau, o veritabilă oglindire a răsăritului dedesubtul lumii. La răsărit se vedea o linie ca o flacăară, mărginită cu verde, iar pe apă era o flamă nemișcată în care se afla o barcă neagră precum luntrea lui Charon între dealurile ce păreau niște munți.

Se înnoptase de-a binelea când am ajuns la Budapesta. Chiar dacă vaporul urma să stea acolo mai bine de o oră, nu am simțit nevoia să cobor la mal. Râul pusese stăpânire pe mine, eram prins în vraja lui; dacă ieșeam pe mal, poate că nu m-ar fi așteptat. Așa că m-am aplecat peste balustradă și am privit luminile pâlpâind pe apa tulbure, ascultând murmurul orașului și sporovăiala oamenilor care se plimbau pe sub salcâmi de la marginea apei, în timp ce muzica cânta, cu întreruperi, în acea noapte de vară. Murmurul, sporovăiala și muzica se auzeau de la Pesta. De peste râu, de la Buda, nu veneau decât puține sunete. Buda zăcea acolo gânditoare, străveche și îmbătrânită, cu al ei castel regal aflat pe un deal făcând din ochi și auzind vag modernitatea guralivă a copilului său.

Când râul ne-a luat din nou la vale, m-am așezat în colțul meu. Înainte să închid ochii, o linie neagră a acoperit pentru o clipă stelele – era un pod. Era podul unde, cu doar treisprezece ani mai devreme, Bela Kun făcuse ca zeci dintre semenii săi să fie aruncați în râu în timpul celor o sută treizeci și trei de zile de Teroare Roșie.

O briză rece s-a ridicat în noapte, așa că nu am dormit bine. Încă nu se crăpase de ziuă când am început să mă plimb pe punte pentru a mă încălzi. Chiar înainte ca soarele să răsară, vântul se opri, iar pe râul tot mai larg, pe malurile căruia se aflau acum păduri dese de eucalipt, era așternută o liniște palidă, o așteptare calmă a soarelui. Odată răsărit, un povârniș cenușiu s-a ridicat ușor de pe o insulă goală aflată pe râul trandafirii.

Oră după oră, eram purtați înainte. Nu erau dealuri, nici măcar o ridicătură pe suprafața pământului. Acum, râul curgea înspre sud, iar eu mă întrebam dacă, spre est, se mai găsește ceva între mine și

Munții Ural. Chiar și așa, monotonia era impresionantă, purtând o forță tăcută extraordinară.

Un om m-a abordat și am stat de vorbă. Era un evreu român, un sionist înflăcărat. Nici nu vorbiserăm cinci minute și s-a lansat într-o prelegere despre istoria evreilor, afirmând că abia acum se realizaseră și ei. Știu lamentabil de puține lucruri despre mișcarea sionistă, așa că l-am ascultat fără să îl întrerup prea des.

- De ce să nu avem și noi un loc al nostru? Trebuie mereu să hoinărim? A strigat cu patimă. Pentru mine și familia mea, am cumpărat zece acri de pământ în Palestina. La anul voi merge acolo să-l văd și să-mi fac planurile. Mai apoi, mă voi muta acolo. În fiecare an plătesc cotizații la societățile sioniste, iar băiatul meu are o cutie în care pune mereu sume mici.

- Dar, l-am întrebat eu cu inocență, se întorc evreii într-un număr chiar atât de mare? Îmi vine greu să cred.

- Nu, nu mă credeți. Nimeni nu crede un evreu. Vă spun că sunt cu miile din toate țările lumii care se întorc în ținuturile lor an de an. Au construit Tel Aviv, unul dintre cele mai frumoase orașe din lume. Guvernul le-a vândut evreilor un deșert ce nu putea fi cultivat, gândindu-se, „aha, evreii vor muri de foame acolo”. Dar evreii au muncit, au tot muncit: acum este un paradis. Vă spun că lumea asta încă nu a realizat măreția și puterea evreilor. S-a întors către mine. Îi iubesc pe englezi, sunt oameni extraordinari, am mulți prieteni în Anglia. Dar... și chipul deodată i s-a strâmbat de o furie fanatică, dar pe unii oameni, în special pe un anumit om, care ne oprește din cauza arabilor și răspândește ura împotriva noastră, pe acesta l-aș lega la mâini și aș lăsa țăntarii să îl devoreze, da, să îl devoreze bucată cu bucată.

Simțindu-mă pe un teren periculos, i-am cerut să vină cu niște dovezi în sprijinul acestor acuzații.

- Dovezi! a strigat el. Ce dovezi îmi mai trebuie, pe lângă sângele semenilor mei uciși? Sunteți scriitor. Vă ofer șansa să scrieți cea mai măreață carte care a fost scrisă vreodată, la fel de măreață ca Biblia. Decât să hoinăriți aiurea, mai bine mergeți acum în Palestina. Vă îndrept eu către cei mai importanți evrei de acolo. Veți vedea și auzi tot ce vă trebuie. Ca Biblia de importantă va fi, iar lumea va afla adevărul despre evrei.

Apoi, m-a lăsat să mă gândesc dacă ar trebui, într-adevăr, să merg în Palestina și să scriu o asemenea carte. Să țină însă cont, toată lumea, de cuvintele mele, mă îndoiam profund. Fanatismul celui om m-a fascinat și m-a tulburat într-atât încât în noaptea aceea m-am întins pe bancă și am privit stelele, gândindu-mă, nebunește, la acest proiect măreț și la steaua care strălucea la răsărit. A doua zi, m-am întâlnit cu evreul, dar acum era mai calm. Nu l-am mai văzut până ce am acostat în România. Ultimele lui cuvinte au fost „vă caut mâine la hotel. Ne întâlnim și vă dau multe informații. Cartea aceea va fi mai însemnată decât Biblia”. De atunci nu l-am mai văzut niciodată.

În acea noapte am ajuns la Belgrad. Nu mi-am dat seama când ne apropiaserăm. Râul părea să se fi lărgit considerabil, cursul său era imposibil de urmărit, iar luminile vaselor păreau a fi continuarea stelelor. Aveam senzația că ne revărsam în spațiu. Lățimea râului era, de fapt, de jumătate de milă, iar faptul că orașul se afla pe un promontoriu spălat pe o parte de râul Sava, cu o lățime de un sfert de milă, explica misterul. Abia când am ajuns la luminile concentrate ale orașului, simțul realității mi-a reintrat, cumva, în scenă. Timp de jumătate de oră am rămas pe cheiul ponosit, în timp ce oameni desculți, la bustul gol, descărcau nava ȋopăind ca maimuțele. Nu auzai de la ei decât grohăieli nearticulate. Apoi, ne-au privit impasibili cum plecam. Din oraș, nu am văzut decât luminile prin care, datorită cunoștințelor de istorie pe care le aveam, am privit doar la fortăreața romană Singidunum, care, deși ruinată în repetate rânduri, devenise, timp de secole, unul dintre bastioanele împotriva turcilor. Nu a fost deosebit de eficientă, deoarece dușmanii de la răsărit au ocupat-o, chiar dacă, din când în când, până în 1867, aceștia fuseseră alungați.

La patru dimineața s-a auzit un scârțâit blând, apoi o zdruncinătură, după care motoarele vasului s-au potolit. Nu mai plouase de câteva săptămâni, iar râul era foarte puțin adânc. Am rămas împotmoliți pentru o vreme, până când s-a crăpat de ziuă și a venit o ambarcațiune mai mică să preia pasagerii.

Pe malul stâng, dealurile Banatului deja cădeau abrupte la marginea apei. Pe măsură ce înaintam, grupuri de țărani îmbrăcați în costume aprinse ne făceau vesel din mână, iar soarele dimineții licărea din coasele lor. Acea primă sclipire de culoare m-a făcut să

tresar. Partea iugoslavă, de pe malul drept, începea și ea să fie stâncoasă. Râul s-a îngustat, iar apa puțin adâncă era învolburată și spumegândă. Dealurile au devenit munți. În sfârșit, râul părea a fi la mila pământului. Nu reușea să mențină un curs drept mai mult de câteva sute de iarzi. În schimb, era contorsionat și răsucit, când într-o parte, când în cealaltă. Stânca zimțată Babakai (Baba Caia, *n. trad.*) răsărea din mijlocul cursului, iar apa o lovea la bază. Apoi veneau și repezișurile, după care, parcă pentru a-i oferi râului zbuciumat un moment de odihnă, am ajuns deodată, printr-o curgere iute, într-un bazin asemănător unui lac. Nu a durat mult, a fost doar un preludiu pentru defileul *Kazan*, unde râul și-a demonstrat forța pătrunzând prin Carpații sudici. Apoi s-a mai liniștit; apa, adâncă de trei sute de picioare, curgea iute printre zidurile stâncoase aflate la mai puțin de două sute de iarzi unul de celălalt. La zece picioare deasupra râului, pe malul drept, un căprar își conducea turma de-a lungul unei margini șerpuite, al cărei traseu era dirijat de stâncile dispuse perpendicular pe galeriile de apă. Cu mai bine de optsprezece secole în urmă, Trajan construisese acel traseu, pe unde și-a condus legiunile când a venit să cucerească Dacia; aceasta, deși a fost ocupată, nu a putut fi, de fapt, cucerită. Romanii, goții, hunii, scifii, Carol cel Mare și, în final, maghiarii, cu toții au subjugat-o vremelnice, însă ea a rămas necucerită. La capătul defileului era sculptată, în stânca abruptă, inscripția *Imp. Caesar Divi. Nervae F. Nerva Traianus Aug. Germ. Pont. Maximus...* De la începutul istoriei și pe toată durata ei, oamenii au luptat pe acest râu.

Apoi, malurile au scăzut din nou; ajunși la Orșova, am fost așteptați de un vapor mai mare care ne-a preluat. La o milă în aval, o insulă îngustă și verde, unde se afla un minaret alb, tăia cursul apei. Era Ada-Kaleh, un avanpost turcesc lăsat în urmă în 1867, când ghimpele aflat dintotdeauna în coasta Europei începea, ușor, să se retragă. Uitat de tratate, nu a încetat să fie turcesc până la Marele Război. Locul este populat numai de turci. Ei portă fesul musulman și trăiesc la fel cum o făceau strămoșii lor.

Râul s-a îngustat pentru ultima oară. Dunărea curgea printre Porțile de Fier presărate cu roci, fiind aproape nenavigabilă, cu excepția unui pasaj din apropierea malului drept, unde albia fusese curățată pentru a se elibera traseul.

Ușor ușor, munții deveneau dealuri, iar dealurile se netezeau la orizont, așa că am văzut marea câmpie dunăreană, unde râul curge din ce în ce mai mareș spre Marea Neagră.

Spre stânga se întindea Oltenia, România. Privind-o, mă întrebam dacă aş putea într-adevăr să hoinăresc printr-un astfel de ținut. Cred că mi-am pierdut de tot simțul timpului și al distanței de când fusesem pe vapor și mă simțeam de parcă ajunsesem la capetele îndepărtate ale pământului. La marginea apei se aflau cârduri de porci care se tăvăleau și se bălăceau. Fântâni cu bărne lungi, orizontale, balansate pe stâlpi bifurcați, își întindeau brațele spre cerul palid, iar falezile joase ședeau aurii sub lumina înserării. La o distanță bună de malul drept, în Bulgaria, se aflau Munții Balcani, violeți. Pământul de sub ei arăta ca un deșert fertil, făcându-mă să mă gândesc la New Mexico, unde nu fusesem singur, iar nostalgia după buna mea însoțitoare, Henrietta, m-a copleșit pe loc în liniștea apropierei nopții pe râul cel tăcut.

Îmi era teribil de foame și nimeni nu știa cât era ora. Undeva, nu știu unde, trecusem de la ora Europei centrale la cea a Europei răsăritene. Părerile erau împărțite în galeria bucătarului. Până când dilema nu era rezolvată, nu se putea găti. La Vidin, un oraș bulgăresc, s-au hotărât. Numai că, în loc să mănânc, am rămas pe punte să privesc cum apusul atinge minaretele și moscheile, iar mai apoi am găsit niște brânză și fructe pe care le uitasem în rucsac.

Era ultima mea noapte pe râu. Deja erau mai puțini pasageri, iar mulți dintre ei dormeau jos, în cabine. Din când în când, câte o siluetă zăcea ghemuită pe bănci. Nu era, însă, nicio mișcare, niciun sunet, în timp ce eu mă plimbam în susul și în josul punții, sau mă opream să privesc licărirea fantomatică a plescăitului ambarcațiunii.

Era una dintre acele clipe când timpul încetează să mai existe, când nimic nu îți poate indica dacă te afli în secolul al douăzecilea sau în alt veac. Puteam, la fel de bine, să fi cutreierat pe o plută la nașterea istoriei, sau să mă fi mișcat pe gheața ce va fi ținut râul în clipa cea din urmă, când soarele va fi murit, generând o noapte eternă.

În final, m-am întors la mine însumi. De ce i-am permis acestui râu să mă poarte? Dimineața, urma să acostăm la Giurgiu, România, fără să știu, încă, unde aveam să merg. Mi se spusese că, din toată Europa, doar în România voi mai găsi un popor care încă mai trăiește

aproape de pământ, a cărui întreagă filosofie este cea a pământului, care încă gândește, la fel ca mine, că lucrurile care contează cu adevărat și toată puterea se află în pământ, cu soarele care îl încălzește și ploaia care îl răcorește, cu vântul care freamătă în lanurile de porumb, cu dragostea primăvara și nașterea iarna.

Pentru cei ce doresc mereu explicații, ce caută mereu incompreensibilul, fie prin labirintul intelectualismului, al religiei, sau în vreo rachetă concepută științific, nu poate exista o înțelegere sinceră. „Nu se găsește în intelect nimic din ce nu se afla, încă de la început, în simțuri. Cei care au văzut găște sălbatice zburând peste pământuri mlăștinoase, care au privit lung la un trifoi cu patru foi pe un deal brăzdat și care au stat întinși sub stele, aceștia nu le-au gândit frumusețea, ci le-au simțit-o; ei singuri au atins veșnicia”.

Dimineață, apropiindu-ne de țarm, am văzut oameni conducând care mari cu boi de-a lungul malului. Muzica prelungită a vocilor lor venea pe apă, apoi se pierdea în depărtare. Pe atunci nu înțelegeam ce anume cântau, dar, când am auzit a doua oară cântecul, am învățat cuvintele:

„Pe malurile Dunării

Trec băieții cu boii.

Înainte boilor

Trec, cu frumoasele flori,

Cei mai arătoși feciori.

Soarele strigă la flori,

Mergeți, voi, mai repejor,

Căci vine Dunărea cea mare”

Și tânguirea florilor:

„Dacă așteptăm apele

ne vor lua cu dânsle

Căci nu avem frați, dacă stăm

Și nici surori care să ne plângă”.

Capitolul II

Pe poartă

Astfel am călătorit spre București într-un car plin cu țărani și cu un milion de găini. A doua zi, am pornit la drum cu scrisoarea de recomandare. Românul căruia îi era adresată m-a primit cu curtoazie.

- Aveți idee cât de primitive pot fi satele noastre? M-a întrebat cu un zâmbet bănuitor.

I-am răspuns că nu, dar că abia aștept să aflu. Atunci am realizat cât eram de ignorant. Poate că era o nebunie să încerc să pătrund în viața unor oameni străini, oameni ai pământului, a căror limbă nu o înțelegeam și care poate că nici nu mai văzuseră un englez vreodată. Am îndrăznit, însă, să nu dau înapoi. Când omul a văzut că eram hotărât, a început să vorbească, la început mai reținut, apoi cu putere, despre ceea ce aveam să întâlnesc. La final, a spus:

- Cred că știu unde ar trebui să mergeți. Voi scrie un bilet pentru un om care vă va conduce într-un sat unde veți rămâne. Asta, bineînțeles, a **adăugat** cu un zâmbet ager, dacă sunteți sigur că asta vă doriți.

Am plecat cu gândul că deja îmi făcusem un prieten. Inutil de precizat că vorbise în engleză, altfel nu aș fi înțeles nici măcar un cuvânt. Apoi, am citit numele de pe bilet, Octavian Fotina, urmat de adresă; pentru mine, nu însemnau nimic.

Afară, pe stradă, erau mai bine de o sută de grade (Fahrenheit, *n. trad.*) la umbră. Curând, am aflat că românii au înțelepciunea de a dormi când este atât de cald. După trei zile în care am încercat să dau de acest misterios Octavian Fotina, simțeam că doar somnul mă mai putea salva de la topire. Să dorm, însă, nu puteam. Deși știam că, de multe ceasuri, în arșița zilei, toată lumea ațipea dincolo de obloanele trase, pe stradă era destulă larmă încât să mă mențină supărător de lucid. Noaptea, zgomotul se zdruncina odată cu alaiul orașului trezit.

În cea de-a patra zi l-am descoperit pe Octavian Fotina. Era o creatură superbă, înalt de mai bine de șase picioare și robust. Avea

pielea închisă, ca de indian, ochii căprui și plini de lumină; când zâmbea, ceea ce se întâmpla adesea, expunea două rânduri de dinți argintii strălucitori pe sub mustața neagră. Era îmbrăcat într-un amestec ciudat de haine orășenești și țărănești – o cămașă albă, brodată, prinsă cu o curea la brâu și apoi atârând liber pe deasupra pantalonilor din țesătură albă, un palton dublu negru și o pălărie din pânză. După ce a citit biletul pe care i l-am înmănat, a început să vorbească repede în românește, singura limbă pe care o știa, cu excepția câtorva cuvinte franțuzești. Când mi-a realizat neștiința, m-a bătut vartos pe umăr și a început să râdă într-un mod garganțesc. Apoi, laborios, cu dicționarul meu și cu cuvintele franțuzești pe care abia aștepta să le rostească, am început să ne înțelegem. Știa totul, așa că a doua zi urma să plecăm împreună, cu condiția să îl aștept devreme în stație.

În seara aceea am ieșit să cumpăr multe filme pentru aparatul de fotografiat și să mă întâlnesc cu un englez pe care îl cunoscusem în oraș.

- Bineînțeles că îți iei cu tine o armă automată sau ceva de acest fel, mi-a spus.

Mi-am amintit de o conversație pe care o avusesem cu un negustor indian bătrân când am fost prima oară în New Mexico.

- În viața mea nu am purtat armă, îmi spusese. Câteva bucăți de sfoară și o țevă veche, atât aveam când eram tânăr, iar pe atunci țara era foarte agitată. Dacă un om vrea să te împuște, nu te anunță dinainte, așa că ce folos?! Iar dacă știe că ești înarmat, va fi mai atent să te nimerească din prima. Am fost amenințat destul, dar oamenii amenințați trăiesc mult.

Dacă atunci i-am urmat sfatul, de ce să n-o fac și acum?

Cunoștința mea a ridicat din umeri.

- Tu știi mai bine. Eu, unul, n-aș hoinări prin țară de unul singur. Să nu zici că nu te-am avertizat.

La șase și jumătate dimineața eram în stație, unde am aflat că trenul urma să plece abia la opt. Atunci am realizat că Octavian Fotina nu se așteptase să mă trezesc atât de devreme, așa că mi-a oferit o marjă generoasă. Eu încă eram nou în țară și nu știam că aici timpul practic nu contează. Așa că m-am plimbat pe peron gândindu-mă cât de plăcut era să mă aflu din nou într-un loc unde ceasul